

Sử dụng hiệu quả đồ dùng trực quan trong dạy học Mĩ thuật cho sinh viên ngành Giáo dục Tiểu học, Trường Đại học Hoa Lư

Nguyễn Thị Thanh Nga*; Trần Việt Hùng*

*ThS, Trường Đại học Hoa Lư

Received: 20/10/2024 ; Accepted: 26/10/24 ; Published: 2/11/2024

Abstract: *Innovating teaching methods is one of the major goals of vocational education set in the current period. Methodological innovation starts from improving traditional teaching methods in the direction of promoting learners' positivity, focusing on learners, and overcoming one-way communication. In addition, researching and applying new theories and new perspectives on teaching such as project teaching, student-centered learning, subject-integrated teaching... are the directions chosen by many educators. The article proposes some measures to effectively use visual aids in teaching Fine Arts for students majoring in Primary Education, Hoa Lu University.*

Keywords: *Effective use of visual aids, teaching Art, students majoring in Primary Education, Hoa Lu University.*

1. Đặt vấn đề

Môn Mĩ thuật thuộc lĩnh vực nghệ thuật thị giác, trực tiếp giáo dục thẩm mĩ thông qua các yếu tố tạo hình: Cảm thụ cái đẹp qua sự đa dạng về đường nét; hình dáng; thể khối, sự phong phú về màu sắc; chất liệu, sự nhịp nhàng; chặt chẽ trong bố cục... Tuy nhiên, để hình thành thế giới quan sinh động đòi hỏi người học phải sử dụng nhiều giác quan để cảm nhận thế giới xung quanh mới có được sự hiểu biết thấu đáo về đối tượng mình cần miêu tả.

Tuy nhiên, trong thực tế giảng dạy môn Mĩ thuật bằng PP trực quan (PPTQ) chưa thực sự được chú trọng. Đối với môn Mĩ thuật, đồ dùng DH càng quan trọng hơn, nó làm tăng hiệu quả tiết dạy rất nhiều. Bên cạnh những thành công bước đầu đạt được, việc dạy và học Mĩ thuật còn nhiều hạn chế và khó khăn. Đồ dùng DH Đ(DDH) còn nghèo nàn, thiếu thốn, một số GV chưa chú ý đến việc chuẩn bị đồ dùng trực quan dẫn đến đồ dùng trực quan còn sơ sài, thiếu chất lượng, trình bày thiếu khoa học, thiếu tính thẩm mĩ. GV còn hạn chế về khả năng sử dụng các phương tiện DH, phương tiện nghe nhìn... dẫn đến việc học sinh không có hứng thú khi học bài, thiếu sự sáng tạo.

Xuất phát từ vai trò quan trọng của đồ dùng trực quan (ĐDTQ) trong DH môn Mĩ thuật, nhóm tác giả nhận thấy cần phải quan tâm, nghiên cứu sâu hơn về vấn đề sử dụng ĐDTQ trong DH Mĩ thuật cho sinh viên (SV) ngành Giáo dục Tiểu học ở Trường Đại học Hoa Lư.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Tầm quan trọng của đồ dùng trực quan trong DH Mĩ thuật

Mục đích DH môn Mĩ thuật trong nhà trường phổ thông không nhằm đào tạo học sinh (HS) thành những hoạ sĩ hay những nhà nghiên cứu nghệ thuật chuyên nghiệp mà là để giáo dục cho các em một thị hiếu thẩm mĩ cần thiết cho việc hình thành và phát triển một nhân cách toàn diện, hài hoà: đó là khả năng biết cảm nhận cái đẹp và tạo ra cái đẹp – trước hết là cho chính các em, sau là cho gia đình và xã hội. Bên cạnh đó môn Mĩ thuật còn hỗ trợ các em ở các môn học khác, giúp HS phát triển toàn diện, lâu dài về đạo đức, trí tuệ, thể chất, thẩm mĩ và các kỹ năng cơ bản góp phần hình thành con người Việt Nam XHCN.

Con đường đến với nghệ thuật của HS phải trải qua một quá trình thẩm thấu, có sàng lọc tinh tế và GV chính là người định hướng, dẫn dắt HS khám phá thế giới Mĩ thuật. Muốn thực hiện được điều đó người GV phải nắm vững hệ thống các PP DH (PPDH) môn Mĩ thuật và vận dụng linh hoạt sáng tạo trong mỗi giờ học, thông qua đó nhằm phát triển đúng mức khả năng trí tuệ và thao tác tư duy quan trọng, bên cạnh đó hình thành tác phong làm việc có suy nghĩ, có tinh thần hợp tác, độc lập và sáng tạo, có kế hoạch, ý chí vượt khó khăn, kiên trì, tự tin.

DH nói chung và dạy Mĩ thuật nói riêng thường dạy bằng trực quan bao giờ cũng mang lại hiệu quả cao. Khi ĐDTQ được chuẩn bị một cách đầy đủ và sử

dụng một cách có hiệu quả trong tiết giảng sẽ giúp HS tìm hiểu, so sánh, nhận xét, phán đoán và ghi nhận sự vật dễ dàng, hiểu sự vật qua con mắt quan sát bằng nét vẽ, hình vẽ, màu sắc một cách nhanh chóng, nhớ sự vật lâu hơn. Chính vì thế khi nói đến PP sử dụng trực quan trong môn Mĩ thuật là ta phải nghĩ ngay đến một vấn đề có ý nghĩa quan trọng, vấn đề đưa lên hàng đầu trong các PPDH Mĩ thuật ở bậc Tiểu học.

Trong giảng dạy Mĩ thuật, việc sử dụng các bức tranh, ảnh, mô hình, hình minh họa, mẫu vật thật... làm phương tiện DH được gọi chung là ĐDTQ. PPTQ là PP mà GV sử dụng ĐDTQ tổ chức điều khiển HS quan sát nhằm hình thành kỹ năng, kỹ xảo cho HS. Thông qua ĐDTQ người học tiến hành quan sát dưới vai trò chủ đạo của GV để chiếm lĩnh tri thức, kỹ năng, kỹ xảo và hoạt động sáng tạo cho bản thân. PP này quan trọng đến mức mà đôi khi người ta chỉ cần nhìn vào nó đã có thể đánh giá được tiết học đó “thành công” đến mức nào.

Chương trình môn Mĩ thuật ở Tiểu học được chia thành các phân môn: Thường thức mĩ thuật; Vẽ tranh; Vẽ trang trí; Vẽ theo mẫu.

Mỗi lớp có 35 tiết bao trùm tất cả 4 phân môn. Các phân môn được xếp xen kẽ nhau, theo PP đồng tâm, mở rộng từ thấp đến cao của chương trình GDPT 2018.

2.2. Một số biện pháp sử dụng hiệu quả ĐDTQ trong DH Mĩ thuật cho SV ngành Giáo dục Tiểu học, Trường Đại học Hoa Lư

2.2.1. Tăng cường nâng cao thị hiếu thẩm mĩ thông qua phát triển năng lực sáng tạo và khả năng cảm thụ nghệ thuật

** Đa dạng hoá các phương thức hoạt động sáng tạo*

- Đổi mới hoạt động vẽ tranh: Có thể vận dụng hình thức vẽ theo âm nhạc, vẽ cùng nhau và sáng tác câu chuyện, vẽ biểu cảm bằng cách không nhìn giấy... khơi dậy hứng thú và cảm giác mới lạ trong quá trình học.

- Đổi mới hoạt động nặn: Kết hợp hoạt động cá nhân với hoạt động nhóm. Từ những sản phẩm nặn của cá nhân sắp đặt các nhân vật vào trong hoạt cảnh theo chủ đề. Các nhân vật sẽ được tạo hình ở tư thế đáng động, có sự “giao tiếp” với các nhân vật khác hoặc bối cảnh xung quanh thông qua tư thế, nét mặt... Hình thức này giúp cho SV có được nhận quan tốt, hiểu về thế giới khách quan sâu sắc hơn.

- Đổi mới hoạt động xé, cắt dán theo PP xây dựng câu chuyện: Tạo hình các nhân vật, sự vật dạng 2D, mỗi nhân vật, sự vật đều có tên gọi, có tính cách

riêng. Sau đó được ghép dán thành bức tranh 2D hoặc sắp đặt trong một không gian có tầng, lớp. Mỗi sản phẩm hoàn thành phải có nội dung hoàn chỉnh về một câu chuyện.

- Đổi mới hoạt động trang trí: Phát triển các bài trang trí cơ bản thành những sản phẩm trang trí ứng dụng với mục đích làm đẹp đồ dùng, không gian học tập và sinh sống... Hình thức này giúp SV hiểu rõ hơn về vai trò của nghệ thuật trang trí trong cuộc sống, hình thành ý thức và nhu cầu về cái đẹp trong đời sống.

** Nâng cao khả năng cảm thụ nghệ thuật thông qua tổ chức các chuyên đề trải nghiệm hoạt động mĩ thuật*

- *Chuyên đề sáng tạo từ các vật liệu tại địa phương:* Mời nghệ nhân đến nói chuyện, hướng dẫn làm sản phẩm của địa phương. Sau đó lựa chọn các vật liệu có thể sử dụng tại địa phương: Các miếng gỗ, cành cây, lá, hoa khô, quả thông, lõi ống giấy, nắp chai, que đẽ lưỡi, kẹp gỗ, vỏ sò, trai, ốc, đá, sỏi, cát, đất sét... để thực hành, trải nghiệm.

- *Chuyên đề khám phá tác phẩm mĩ thuật bằng nhiều giác quan:* Quan sát, ghi nhớ các tác phẩm tranh, tượng của các nghệ sĩ và mô tả lại những cảm nhận và liên tưởng của mình về hình ảnh, màu sắc... Sau đó vẽ lại hoặc hóa trang tạo hình thành các nhân vật trong các tác phẩm.

- *Tổ chức hoạt động ngoại khóa quan sát thực tế:* Lựa chọn một số địa điểm tham quan tại địa phương (có các công trình mĩ thuật, có hoạt động sinh hoạt và lao động của con người, phong cảnh...). Trong quá trình quan sát, định hướng quan sát có trọng tâm cho các em (địa điểm ở đâu, có con người hay động vật xung quanh có gì? Có nhóm gần nhóm xa không...). Sau mỗi buổi thực tế yêu cầu SV báo cáo thu hoạch bằng hình thức viết hoặc vẽ tùy thuộc vào yêu cầu mỗi lần thực tế.

** Xây dựng môi trường hoạt động giàu tính nghệ thuật*

Tạo không gian học tập theo hướng mở: Không gian phòng học, phòng thực hành cần có cách sắp xếp đồ đạc, lựa chọn màu sắc, sạch sẽ, trật tự, được chú ý đến từng chi tiết tạo ra không gian điển hình của hoạt động tạo hình với nhiều vật liệu đa dạng, phong phú, kích thích hứng thú sáng tạo khi ở đó. Kết hợp với môi trường giáo dục thẩm mĩ khác như: Câu lạc bộ, xưởng nghệ thuật, ngoài trời, làng nghề, triển lãm, gặp gỡ nghệ sĩ, bảo tàng mĩ thuật, danh lam thắng cảnh địa phương,...

2.2.2. Ứng dụng công nghệ trong quá trình thu thập

dữ liệu, hình ảnh và xây dựng ý tưởng thiết kế

Hiện nay, SV đang theo học ngành Giáo dục Tiểu học tại trường Đại học Hoa Lư được học phần cơ sở của Mỹ thuật như: Vẽ hình họa, vẽ tranh, vẽ trang trí, xé cắt dán và nặn cơ bản. Các em đã gặp không ít khó khăn trong quá trình thực hành bởi sự hạn chế tư duy hình ảnh, vốn biểu tượng nghèo nàn. Xuất phát từ hiện trạng này, trong quá trình học Mỹ thuật cho phép các em được ứng dụng công nghệ vào giai đoạn thu thập dữ liệu, hình ảnh và làm phác thảo nét để rút ngắn thời gian của quá trình thực hành.

Đối với hoạt động quan sát thực tế, do các em ít có thời gian rèn luyện vẽ nên rất khó có khả năng bắt kịp các khoảnh khắc để kí họa nét, kí họa màu. Lúc này máy ảnh và điện thoại thông minh có thể trở thành những trợ thủ hữu hiệu nhất cho các em trong hoạt động này. Sau khi có kho dữ liệu ảnh chụp, yêu cầu các em chép lại (có chọn lọc) để rèn luyện kĩ năng vẽ và tự bồi dưỡng xúc cảm thẩm mỹ đồng thời tạo ra kho học liệu riêng để sử dụng vào dạy HS Tiểu học sau khi ra trường.

Trong quá trình làm phác thảo, cho phép các em ứng dụng một số phần mềm đồ họa (CorelDraw, Adobe Photoshop) để hỗ trợ việc xây dựng ý tưởng bằng phác thảo nét. Sử dụng hình ảnh trong kho học liệu cá nhân, bằng các hiệu ứng trong phần mềm chuyên hình ảnh về dạng nét; cắt, ghép các hình ảnh dạng nét thành nhiều bố cục có nội dung khác nhau theo yêu cầu của chủ đề. Khi đạt được bố cục như mong muốn, SV thực hiện tìm đậm nhạt và vẽ màu bằng tay. Cách làm này tuy SV không được rèn luyện nhiều về kĩ năng vẽ tay nhưng có thể bù đắp một phần hạn chế vốn biểu tượng, tìm được nhiều hướng giải quyết khác nhau trong xây dựng bố cục trong thời gian ngắn để có lựa chọn tốt nhất. Quá trình này đòi hỏi người thầy phải theo sát, định hướng cho SV để các em không đi lệch mục đích là sử dụng công nghệ để hỗ trợ chứ không thay thế hoàn toàn quá trình thực hành.

Mỹ thuật được hiểu là hoạt động nhận thức đặc biệt, tạo nên những sản phẩm độc đáo có ý nghĩa xã hội. Đó là những tác phẩm phản ánh hiện thực cuộc sống bằng những hình tượng nghệ thuật. Sự phản ánh này không chỉ đơn giản là sự “sao chụp” một cách máy móc các sự vật; hiện tượng mà được chắt lọc, nhào nặn lại những gì mà người nghệ sĩ cảm thụ được trong nhận thức của mình, chọn ra những gì cơ bản, đặc sắc nhất; tổng hợp lại xây dựng nên hình tượng nghệ thuật. Để thực hiện được quá trình sáng tạo này đòi hỏi người nghệ sĩ phải có khả năng cảm

thụ một cách nhạy bén, nhận thức sâu sắc về sự vật; hiện tượng xung quanh, biết chọn lọc một cách tinh tế những gì tinh hoa nhất trong vô vàn biểu tượng để xây dựng nên hình tượng nghệ thuật. Phải nắm được các kĩ năng; kĩ xảo trong hoạt động mỹ thuật để đưa hình tượng trong suy nghĩ của mình vào một dạng thực và phải có một tình yêu lao động để biến những ý đồ tốt đẹp trở thành thực tế. Chính vì thế, các tác phẩm của người nghệ sĩ luôn thấm đẫm cảm xúc, có thể làm lay động trái tim của con người.

Việc thay đổi phương thức dạy và học Mỹ thuật trong bối cảnh xã hội hiện nay để không đi ngược với xu thế phát triển của thời đại là điều cần thiết.

3. Kết luận

Đồ dùng trực quan được sử dụng trong tiết dạy đã tạo cho HS sự say mê, cuốn hút với môn học Mỹ thuật. Thông qua ĐDTQ các em được tiếp xúc, làm quen với những tác phẩm nghệ thuật hội họa, điêu khắc của các họa sĩ, nhà điêu khắc chuyên nghiệp; xem những bức tranh của các bạn thiếu nhi trong nước và quốc tế. Các em có thể khám phá những điều mới lạ trong bài học, theo cách nghĩ và cách hiểu của mình một cách độc lập tích cực, biết cảm nhận được những cái hay, cái đẹp từ bài học. Từ đó các em vẽ được những gì mà mình yêu thích, mình mơ ước và mình cảm nhận. Những hình vẽ của các em đầy chất ngây thơ, ngộ nghĩnh và sáng tạo khiến chúng ta phải ngạc nhiên đến cảm động. ĐDTQ được sử dụng đã phát huy được tác dụng: HS hiểu bài một cách dễ dàng, tạo hứng thú học tập ở các em. Các em có thể vận dụng kiến thức qua ĐDTQ vào làm bài thực hành tốt.

Tiết học môn Mỹ thuật trở nên hấp dẫn, sinh động khi GV có đầy đủ đồ dùng DH và khai thác hết tiềm năng của nó. Qua nhiều năm thực tế giảng dạy cùng với nghiên cứu các tài liệu nói về PP sử dụng ĐDTQ. Nhóm tác giả nhận thấy, PP này mang lại hiệu quả rõ rệt. Vì vậy, nhóm tác giả đã vận dụng vào giảng dạy cho SV ngành Giáo dục Tiểu học, Trường Đại học Hoa Lư để sau này các em ra trường có thể vận dụng tốt PP sử dụng ĐDTQ trong quá trình truyền thụ cái đẹp đến với HS.

Tài liệu tham khảo

1. Đỗ Mạnh Cường (2007), *Giáo trình ứng dụng công nghệ thông tin trong DH*, Nxb ĐHQG thành phố Hồ Chí Minh.
2. Ngô Bá Công (2011), *Giáo trình Mỹ thuật cơ bản*, Nxb ĐHSP, Hà Nội.
3. Triệu Thế Hùng (2013), *Ứng dụng tin học trong DH trang trí Mỹ thuật*, Nxb ĐHSP, Hà Nội.